
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК336.711

К. В. Голуб, аспірант,
В. М. Голуб, к.т.н., доцент**ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД**

Анотація. Охарактеризовано динаміку формування та сучасний стан вітчизняної банківської системи з позиції можливості запобігання та попередження кризових явищ. Проаналізовано структурні та фінансові показники банківської системи за період 2006-2013 рр. Та визначені шляхи підвищення ефективності кредитування реального сектору економіки України.

Ключові слова: структура банківської системи, віртуальні фінансові активи, кредит, фінансово-банківська криза, реальний сектор економіки.

К. В. Голуб, аспірант,
В. М. Голуб, к.т.н., доцент**ОБЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ И ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ
В ПОСТКРИЗИСНЫЙ ПЕРИОД**

Аннотация. Охарактеризованы динамика формирования и современное состояние отечественной банковской системы с позиции возможности предотвращения и предупреждения кризисных явлений. Проанализированы структурные и финансовые показатели банковской системы за период 2006-2013 гг. Определены пути повышения эффективности кредитования реального сектора экономики Украины.

Ключевые слова: структура банковской системы, виртуальные финансовые активы, кредит, финансово-банковский кризис, реальный сектор экономики.

К. V. Holub, postgraduate student,
V. M. Holub, candidate of technical sciences, associate professor**THE GENERAL TRENDS AND PECULIARITIES OF UKRAINIAN BANKING SYSTEM
DEVELOPMENT IN THE POST-CRISIS PERIOD**

Abstract. The dynamic of Ukrainian banking system formation and its current state from the view of warning and prevention the crisis phenomena are characterized in this article. The banking system structural and financial indicators for the period of 2006-2013 are analyzed and the ways to improve the effectiveness of lending to the real sector of Ukrainian economy are defined.

Keywords. The banking system structure, virtual financial assets, credit, financial and banking crisis, the real sector of the economy.

Актуальність теми дослідження. У сучасній глобалізаційній економічній системі важливого значення набуває проблема фінансової стабільності банківського сектору економіки, який може виступати активатором загальної економічної кризи завдяки «ефекту доміно». Україна зазнала суттєвих втрат під час останньої світової фінансової кризи, тому актуальним є розв'язання проблем активізація кредитування реального сектору економіки як основи сталого економічного зростання країни.

Постановка проблеми. В сучасних умовах функціонування банківської системи виникає низка фінансово-економічних проблем, які пов'язані із нерозвиненою інституційною структурою фінансових ринків, недостатнім рівнем капіталізації банків, значним обсягом безнадійних кредитів,

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

високим рівнем ризику кредитування реального сектору економіки. Така ситуація актуалізує необхідність дослідження загальних тенденцій розвитку та сучасного стану банківської системи у посткризовий період. Розглянемо особливості та нові напрямки диверсифікації кредитування реального сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику функціонування банківського сектору економіки, формування комплексної програми щодо запобігання банківським кризам та подолання їхніх можливих наслідків, досягнення ефективного механізму кредитування реального сектору економіки висвітлено у працях багатьох науковців, таких як: В. Геєць, А. Геращенко, М. Савлук, О. Шаров, А. Мороз, В. Коваленко, В. Міщенко, К. Рудий, М. Смовженко, О. Барановський, К. Дзьобек, І. Зарицька, М. Каменських, П. Касін, І. Кравченко, Е. Назарова, О. Чуб, В. Шпачук, Я. Чайковський, П. Кругман та ін. Однак виклики, що постали перед вітчизняною банківською системою в умовах фінансової глобалізації (недостатня капіталізація банків, зростання кредитної заборгованості, неефективна кредитна політика тощо) потребують подальших досліджень у цьому напрямку.

Постановка завдання. Попередження кризових явищ у банківській системі є одним із пріоритетних напрямків забезпечення економічної безпеки національної економіки. Отже, головною метою даного дослідження є аналіз стану та тенденції розвитку банківської системи України у посткризовий період та визначення здатності її до забезпечення зростання стійкості як до внутрішніх, так і до зовнішніх шоків. Подальших досліджень також потребують питання визначення оптимальних умов кредитування реального сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Світова економіка вступила в нову еру – еру глобалізації. У цій новій глобалізаційній економічній системі головну роль відіграє вже не виробничий, а фінансовий сектор, головною складовою якого є банківська система. Це реалії сьогодення. Відповідно, на місце «кризи перевиробництва товарів та послуг», яку свого часу описав К. Маркс, прийшла «криза перефінансування», тому що у даному випадку саме гроші є тим товаром, перевиробництво якого слугує початком фінансової кризи [1].

Найбільш небезпечною є криза банківської системи, яка стає активатором загальної економічної кризи через «ефект доміно». За визначенням Світового банку, банківська криза виникає, коли значна група фінансових установ має зобов'язання, які перевищують ринкову вартість їх активів. Це призводить до викривлення у інвестиційних портфелях банків, втечі вкладників (виникнення потенційної банківської паніки), а в подальшому – до краху фінансових установ та втручання уряду країни.

Головною причиною світової фінансової кризи 2008–2009 рр. стало значне перевищення обсягів віртуальних фінансових активів (мультиплікативне зростання кредитних грошей через оборудки з деривативами, поява нових форм кредитування інвестицій) у порівнянні з реальною вартістю матеріальних активів.

Попередження кризових явищ в економіці є одним з пріоритетних напрямків забезпечення економічної безпеки. Важливе практичне значення має дослідження, пов'язане з розробкою системи комплексного моніторингу фінансового сектору, яка призначена для оцінки його стійкості й прогнозування ризику настання фінансово-банківської кризи.

В останні два десятиріччя у розвитку світової економіки чітко простежуються дві тенденції – глобалізація та зростання нестабільності. Особливо чітко вони проявляються в банківському секторі економіки, який найбільш реагує на зовнішні зміни.

Надійна та стійка банківська система є основою сталого економічного зростання країни. Враховуючи масштабність і швидкість поширення світової фінансової кризи та непередбачуваний характер майбутніх криз, доцільно проаналізувати стан та тенденції розвитку банківської системи України у посткризовий період (2010–2013 рр.), аби визначитися із здатністю її до забезпечення зростання стійкості як до внутрішніх, так і до зовнішніх шоків.

Вразливість банків безпосередньо пов'язана з функціями, які вони виконують як кредитні посередники і які загострюються під впливом таких глобальних факторів, як:

- посилення останнім часом взаємопов'язаності системно важливих банківських установ через використання складних інвестиційних транзакцій;

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- загальне зростання волатильності на фінансових ринках;
- виникнення нових ринків та нових банківських продуктів, насамперед – похідних фінансових інструментів (ф'ючерсів, свопів, опціонів), яким притаманний більш високий рівень ризику порівняно з класичними банківськими інструментами;
- стрімкий розвиток комп'ютерних технологій банківського бізнесу;
- лібералізація міжнародного руху світового капіталу [2].

Зрештою це призвело до підвищення рівня залежності між фінансовими ринками, а також акумулювання та переміщення ризиків із локальних рівнів на системний. За таких умов дедалі актуальнішим стає питання дослідження загальних тенденцій та особливостей розвитку банківської системи України у посткризовий період, аби визначити, як враховані уроки банківської кризи 2008-2009 років при розробці стратегічної трансформації банківської галузі України.

Національна банківська система України історично формувалася на принципах залучення національного капіталу в ресурсну базу банків і трансформації цього капіталу на потребу економіки. Відповідно до цього формувалися й системні відносини між банками і реальним сектором економіки, між банками і державою.

Прискорені темпи розвитку банківського сектору та активне зростання кредитування протягом 2000-2007 років засвідчили перехід економіки України до більш зрілого фінансово стану, насиченого фінансовими інструментами та з вищим рівнем монетизації. Водночас ці процеси супроводжувалися наростанням дисбалансів, що призводило до концентрації кредитного, валютного та процентного ризиків за відсутності розвинених інструментів їх страхування. Реалізація цих ризиків під час кризи 2008–2009 років практично паралізувала діяльність вітчизняної банківської системи та поставила її на межу виживання. В умовах стагнації кредитування та труднощів розширення ресурсної бази, банки працювали зі збитками внаслідок виникнення наступних причин:

- посилення конкуренції за надійних позичальників, що змушувало дедалі більшу кількість установ знижувати процентні ставки за кредитами;
- зниження доходної бази в умовах зростання вартості та обсягу залучених ресурсів;
- значного обсягу проблемної та потенційно проблемної заборгованості у кредитному портфелі банківської системи;
- значних витрат на формування резервів за активними операціями;
- погіршення показників оперативної ефективності.

Динаміка основних показників діяльності банківської системи України наведена в табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка основних показників діяльності банківської системи України
за період 2006-2013 рр.**

Показники	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.10. 2013 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Валовий внутрішній продукт, млн грн	544153	720731	948056	913345	1082569	1302079	1408889	1488999
Темпи зростання ВВП, %	122	132	132	96	119	120	108	102
Активи банків (А) млн грн	340 200	599 396	926 086	880 302	942 088	1054 280	1127 192	1232 433
Темпи зростання А, %	154,9	176,2	154,5	95,1	107,0	111,9	106,9	109,3
Частка кредитів у загальному обсязі активів, %	79,16	80,98	85,55	84,90	80,14	78,28	72,33	69,84
Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, %	58,38	60,15	64,09	59,11	55,64	51,67	48,35	46,68
Частка прострочених кредитів (ПК), %	1,65	1,31	2,27	9,36	11,23	9,6	8,89	8,68

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Капітал, усього (К), млн грн	42 566	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	169 320	178 778
Темпи зростання К, %	166,6	163,5	171,4	97,6	119,6	112,9	108,9	105,6
Статутний капітал (СК), млн грн	26 256	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865	175 204	180 968
Темпи зростання СК, %	157,7	163,3	192,3	144,6	122,4	117,8	101,9	103,3
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,2
Частка власного капіталу в пасивах, %	12,5	11,6	12,9	13,1	14,6	14,7	15,0	14,5
Адекватність регулятивного капіталу, %	14,19	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,06	17,92
Рентабельність активів, %	1,61	1,50	1,03	-4,38	-4,45	-0,76	0,45	0,20
Рентабельність капіталу, %	13,52	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	1,32
Чистий серед, %	5,76	5,31	5,18	5,29	4,84	4,51	3,75	3,45

Джерело: розраховано за даними [8,9]

Як свідчить аналіз даних, наведених у табл. 1., позитивною тенденцією можна вважати те, що упродовж 2006-2010 років темпи зростання капіталу банків стабільно перевищували темпи зростання ВВП. І хоча ця тенденція не мала продовження у 2011 році, решта показників діяльності вітчизняної банківської системи за 2011-2012 роки свідчать, що в цей період відбувалися активні якісні зрушення в банківській системі України. Подолавши труднощі кризи 2008-2009 рр. і наростивши капітал у 2,3 рази, активи у 1,8 разу та погасивши 22,3 % зовнішньої заборгованості, за 2012 р. банківська система отримала позитивний результат своєї діяльності – 4,3 млрд грн прибутку - та вийшла на позитивні показники рентабельності капіталу та активів.

Банківська система України є однією з найбільших в СНГ за розміром показника “відношення активів до ВВП” (91%) та за рівнем територіальної представленості. Банківський сектор має розгалужену регіональну мережу, яка нараховує близько 20 тисяч підрозділів у різних регіонах країни. Незважаючи на те, що основна частина підрозділів сконцентрована в столичному та промислових регіонах, рівень покриття областей банківською мережею (у розрахунку на 10 тис. громадян) в цілому є рівномірним.

Інституційна структура банківської системи України станом на 01.10.2013 року відображена у табл. 2.

Дані таблиці свідчать, що інституційна структура банківської системи України в кількісному виразі за період 2006-2012 роки зменшилася на 17 одиниць, або на 8,8%. Коливання кількісного складу системи відбувалося щорічно за рахунок виключення з Державного реєстру банківських установ, які не витримали конкуренції на ринку банківських послуг (за винятком 2011 року) та реєстрації нових учасників. За станом на 01.01.2013 року в Державному реєстрі банків було зареєстровано 176 банків, у тому числі два – державні. Із зареєстрованих банків 175 мали банківську ліцензію та один (АТ “РОДОВІД БАНК”) – ліцензію санаційного банку. Протягом 2012 року з Державного реєстру банків було виключено 26 банківських установ – стільки, скільки за період 2006-2010 років разом.

Таблиця 2

Динаміка інституційної структури банківської системи України

Показники	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.01. 2013 р.	01.10. 2013 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кількість банків за реєстром	193	198	198	197	194	198	176	183

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА*Продовження таблиці 2*

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Виключено з Державного реєстру банків за рік	6	1	7	6	6	0	26	0
Кількість банків, що знаходяться в стадії ліквідації	19	19	13	14	18	21	22	19
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	170	175	184	182	176	176	176*	181*
з них: з іноземним капіталом	35	47	53	51	55	53	53	51
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	13	17	17	18	20	22	22	21
<i>Частка банків з іноземним капіталом від загальної кількості діючих банків, %</i>	20,6	26,9	28,8	28,0	31,2	30,1	30,3	28,3
<i>Частка банків зі 100% іноземним капіталом від загальної кількості діючих банків, %</i>	7,6	9,7	9,2	9,9	11,4	12,5	12,6	11,7

* з них 1 банк має ліцензію санаційного банку.

Джерело: розраховано за даними [7,8,9]

Натомість на банківському ринку за період 2012 рік - вересень 2013 року з'явилося 7 банківських установ. Як наслідок, станом на 1 жовтня 2013 року в Державному реєстрі зареєстровано 183 банки, з яких 181 мають банківську ліцензію.

Кількість банків, що перебувають в стадії ліквідації, постійно коливається: від найменшого значення (13 одиниць) за результатами 2008 року до максимального (22 одиниці) на кінець 2012 року. У поточному році їх кількість зменшилася на 3 одиниці. Кількість банків за участю іноземного капіталу, які діяли в Україні, протягом 2006-2010 років постійно збільшувалася: від 35 до 55 установ, що складає від загальної кількості діючих банків відповідно 20,6% та 31,2%. Приріст за п'ять років становить 10,6 п.п. З 2011 року тенденція змінилася – кількість банків з іноземним капіталом протягом останніх двох років залишалася незмінною – 53 установи (30,3%), а за дев'ять місяців поточного року навіть зменшилася до 51 установи, що становить 28,3% від загальної кількості діючих банків.

Щодо частки банків зі 100% іноземним капіталом від загальної кількості діючих на ринку України банків, то протягом 2006-2012 років зберігалася стійка тенденція до її збільшення: від 7,6% до 12,6% на кінець 2012 року, загалом на 5 п.п., проте за вісім місяців поточного року їх питома вага в банківській системі України зменшилася до 11,7% , або на 0,9 п.п.

На 01.01.2013 року іноземний капітал в Україні був представлений 26 країнами. Найбільші частки в загальній сумі іноземного капіталу мали Кіпр – 29,1%, Російська Федерація – 23,1%, Австрія – 13,3% та Швейцарія – 8,3%.

Більше 20 банків за період дослідження здійснили ребрендинг. Окремі банки змінили власників. Переважно це відбулося як викуп акцій вітчизняними підприємцями та бізнес-структурами в іноземних інвесторів. Таким чином, частка іноземного капіталу з країн Заходу у банківській системі скоротилася. Натомість зростає частка інвестицій російського походження.

Усі ці процеси - вихід з ринку окремих учасників, поява нових, залучення іноземних інвестицій та їх частковий вплив, зміна власників – є абсолютно нормальними, якщо не впливають на функціонування банківської системи і не заважають їй здійснювати свої функції – залучати кошти підприємств і населення та насичувати кредитними ресурсами реальну економіку.

Водночас у післякризовий період основні індикатори насиченості економіки фінансовими інструментами істотно знизилися. У 2009-2012 рр. темпи кредитування економіки відставали від збільшення грошової маси, розширення якої підтримувалося не стільки припливом валюти, скільки рефінансуванням НБУ. Слабкий зовнішній попит за орієнтації внутрішнього попиту перева-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

жно на імпорتنі товари довготривалого користування не сприяв активізації економічної діяльності та підвищенню платоспроможності вітчизняних підприємств, а тому попит на довгострокові кредити відновлювався вкрай повільно. Популярністю користувалися лише кредити для рефінансування поточної заборгованості підприємств. Тому частка кредитів у структурі банківських активів невпинно знижувалася: за 2009-2012 рр. з 84,9% до 72,33%, у тому числі частка довгострокових кредитів – з 64% до 48,35%, проте частка прострочених кредитів збільшилася з 2,27% до 8,89%.

У 2011-2012 рр. понад 90% нових кредитів було надано банками у реальний сектор економіки та домогосподарствам. Видача нових кредитів домогосподарствам зросла, у першу чергу, завдяки автокредитуванню й іпотеці. Разом з тим, нові видачі поступалися обсягу непогашених старих кредитів, що призвело до скорочення у 2012 р. відповідного кредитного портфеля на 12,3 млрд грн (до 189,1 млрд грн). Зростання обсягів споживчого кредитування спровоковане посиленням конкуренції на банківському ринку, збільшенням доходів населення після зміни соціальних стандартів у першій половині 2012 р. і початку виплат вкладникам Ощадбанку СРСР, зниженням ставок споживчого кредитування і цін на побутові товари та електроніку.

Загалом, хоча нові кредити переважно спрямовувалися не на споживання, а у реальний сектор економіки, посилення інвестиційного характеру кредитування ні за призначенням, ні за структурою розподілу не відбулося. За 2012 р. частка інвестиційних кредитів знизилася на 0,7 п.п., до 15,0 %.

Активізації динаміки і поліпшенню структури кредитування перешкоджає низка обставин. У першу чергу – невисока якість ресурсної бази. Коливання вартості міжбанківських ресурсів, підвищений попит населення на валюту, а також звуження можливостей отримання зовнішньої підтримки від материнських структур в умовах другої хвилі кризи у Єврозоні зумовили посилення агресивного характеру клієнтської політики вітчизняних банків у частині відновлення коротких депозитів та зростання процентних ставок. Це дозволило забезпечити приріст депозитів у 2012 р. на 9,2 %, при цьому інтегральна процентна ставка за депозитами збільшилася на 5,82 п.п.

Основу ресурсної бази вітчизняних банків становлять кошти населення, які є «дорогими» і «короткими», а тому містять підвищені ризики виникнення розривів у валютній та строковій структурі активів і пасивів банків [3].

Варто зазначити, що фінансовий сектор України наразі має більш суттєвий потенціал щодо протидії зовнішнім шокам за рахунок зниження дисбалансів, які загострили прояви фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. Цьому сприяли дії, спрямовані на дедоларизацію економічних відносин у країні. Зокрема, у післякризовий період постійно зменшувалася доларизація банківських кредитів. Так, якщо на початок 2009 року її рівень становив 59,1 %, то на початок 2012 р. – 40,7 %, а на 01.11.2012 р. – 37,8 %. Зазначене стало можливим за рахунок:

- по-перше, законодавчої заборони на надання кредитів в іноземній валюті фізичним особам;
- по-друге - підтримки Національним банком прогнозованої динаміки обмінного курсу гривні, що давало можливість позичальникам здійснювати виплати за раніше отриманими кредитами.

Відтак вже на кінець 2011 р. відношення заборгованості за валютними кредитами до наявного доходу фізичних осіб вийшло на передкризовий рівень 2006 р. За 2012 р. обсяг депозитів, номінованих в іноземній валюті, зріс на 19,3 %, зокрема, фізичних осіб – на 21,8 %, обсяг валютних кредитів знизився на 7,3 % за рахунок їх погашення. Тож на кінець 2012 р. позитивний розрив між обсягами валютних кредитів і депозитів був на рівні приблизно 70 млрд грн.

У цьому контексті потенційні валютні ризики містять депозити, залучені банками від нерезидентів, яких приваблюють вищі процентні ставки в Україні і які за перших ознак девальвації ці кошти виведуть з України. За відносно невеликих відносних значень – за офіційними даними НБУ, частка депозитів, залучених від нерезидентів, складає лише 5,8 % від загального обсягу залучених вітчизняними банками депозитів - в абсолютному виразі (31,5 млрд грн у листопаді 2012 р.) ці кошти можуть стати «спусковим гачком» девальваційного тиску на валютний ринок та погіршити курсові очікування населення [7].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Отже, ситуація компенсації нестачі внутрішніх ресурсів за рахунок активного залучення банками кредитів рефінансування НБУ та коштів із зовнішніх ринків капіталу підвищує нестійкість банківських активів і пасивів, їхню вразливість до зовнішньої кон'юнктури та валютних ризиків.

Зважаючи на чинну заборону валютного кредитування і підвищення вимог до оцінки якості позичальників, чутливість банків до кредитного і валютного ризику зменшуватиметься у міру погашення старих боргів. Намагаючись перестрахувати валютні ризики, банки значний обсяг коштів розміщують на короткостроковій основі на умовах SWAP, що замикає фінансові ресурси і валютні ризики у банківській системі. З цих причин девальвація є небажаною для банків, які зіткнулися з подорожчанням ресурсів, неповерненням кредитів, посиленням боргового навантаження та необхідністю додаткової капіталізації.

Стабільно депресивна ситуація у сфері кредитно-депозитної діяльності за розширення переліку інвестиційних інструментів за рахунок валютних та індексованих ОВДП формували мотивацію банків до розміщення ресурсів у фінансові активи. За 2007-2012 рр. частка цінних паперів у банківських активах збільшилася з 4,3 % до 9,3 %, за 2012 р. обсяг ОВДП у власності банків збільшився на 7,8 млрд грн.

Зростання частки ОВДП у структурі банківських активів посилює залежність банківської системи від стану сектора державного управління, який погіршується. Так, державні борги зросли у 9 разів за 2007-2012 рр. З одного боку, збільшення державного боргу зумовлено тим, що держава (в особі НБУ та профільних міністерств) бере активнішу участь у розвитку галузей і реалізації інфраструктурних проектів, підтримує рівень ліквідності на фондовому ринку і надає НБУ інструменти зв'язування ліквідності, а банкам – отримання доходів. З іншого, у найближчі три-п'ять років посилюється імовірність зростання кредитних і валютних ризиків (поки що помірних), пов'язаних з обслуговуванням внутрішнього державного боргу [7].

З початку 2013 року частка іноземного капіталу в банківській системі України зменшилася з 39,5% до 34,2%. Слід зазначити, що банки з іноземним капіталом згортають діяльність на роздрібному ринку та переорієнтовуються на корпоративний сегмент економіки України. Ряд банків, у зв'язку з невизначеністю ділового клімату, а також зі складною ситуацією в Єврозоні, продовжують процес виходу з українського банківського ринку.

Протягом 2013 року тривало зростання окремих складових кредитно-інвестиційного портфелю. Зокрема, за результатами дев'яти місяців поточного року обсяг цінних паперів у портфелях банків на продаж збільшився на 32,8% (31,6 млрд грн) і становив 127,9 млрд грн. Як наслідок – частка цінних паперів у портфелях банків на продаж у сукупних активах станом на 01.10.2013 року збільшилася на 1,8 п.п. і становила 10,4%. Водночас частка кредитів у порівнянні з початком року знизилася на 2,5 п.п. до 69,8%.

Збільшення частки інструментів фінансового ринку у структурі банківських активів засвідчує наростаючу "фінансіалізацію" вітчизняної економічної системи, поглиблює розрив між реальним і фінансовим сектором економіки, формує передумови для виникнення фінансової «бульбашки» та знижує ефективність банківської діяльності, оскільки у цій ситуації нарощування капіталу банків не супроводжується ефективним кредитуванням реального сектору економіки України.

До речі, події післякризового періоду примусили науковців не тільки займатися диверсифікацією фінансових ризиків шляхом розумного формування кредитного портфелю комерційних банків, але й розширити співробітництво із закордонними партнерами, які керуються іншою філософією кредитування. У цьому аспекті, на наш погляд, має сенс звернути увагу на концептуальні особливості кредитного механізму ісламської банківської системи, яка протягом двох кризових років (2008-2009 рр.) в середньому продемонструвала стабільне зростання свого капіталу майже на 42%. Пояснення феномену стресостійкості ісламського банкінгу слід шукати, в першу чергу, в принципових особливостях ісламських фінансів, на яких він базується [5].

Висновки. Проведене нами дослідження стану та тенденцій розвитку банківської системи України у 2006-2013 роках дає підстави зробити наступні висновки.

1. Банківська система України за підсумковими показниками 2012 р. отримала 4,9 млрд грн прибутку, що є вражаючим фактором, оскільки за 2011р. збитки становили 7,7 млрд грн.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

2. Порівняльний аналіз ключових показників банківської системи України станом на 01.10.2013 р. показує позитивну динаміку більшості з них, що свідчить про суттєве її одужання після світової фінансової кризи.

3. Негативною тенденцією в діяльності банківської системи України є зниження її ділової активності, що пов'язано із стагнацією реального сектору економіки, досить високими вимогами до потенційних позичальників, а також погіршенням кон'юнктури основних промислових ринків, що компенсується активністю банків у розміщенні капіталів в ОВДП та в інших цінних паперах.

4. Збільшення частки інструментів фінансового ринку у структурі банківських активів засвідчує наростаючу «фінансіалізацію» вітчизняної економічної системи, поглиблює розрив між реальним і фінансовим сектором економіки, що у підсумку формує передумови для виникнення фінансової «бульбашки».

5. Необхідно шукати додаткові джерела фінансових ресурсів шляхом диверсифікації банківської діяльності. Одним із перспективних напрямів, на нашу думку, є залучення фінансових ресурсів багатого арабського світу шляхом запровадження принципів ісламської банківської системи, яка продемонструвала під час останньої світової кризи високу стресостійкість своєї системи.

Література

1. Шаров О. Дихотомія Маркса-Спенсера як причина світової фінансової кризи / О. Шаров // Вісник Національного банку України. – 2010. - №10. - С.18-23.
2. Геєць В. М. Вихід з кризи / В. М. Геєць, А. А. Грищенко // Економіка України. – 2013. - №6. – С.5–19.
3. Ризики посткризового розвитку фінансового сектору України: джерела, оцінки, інструменти стабілізації. Аналітична доповідь / [Д. С. Покришка, О. О. Молдован, А. П. Павлюк та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2013. – 43 с.
4. Корнева В. Стан капіталізації банківської системи України та оцінка можливості покриття банківських ризиків капіталом / В. Корнева, І. Кузніченко // Вісник національного банку України. – 2013. - №10. - С.43-49.
5. Корнеев В. Особливості діяльності та фінансові інструменти ісламських банків / В. Корнеев // Вісник Національного банку України. – 2008. - №9. – С.14-16.
6. Аналітична записка. Уроки банківської кризи 2008-2009 років і шляхи стратегічної трансформації банківської галузі України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.aub.org.ua/imeges/analizzapaub.doc>.
7. Аналітичний огляд банківської системи України за 2012 рік [Електронний ресурс] / НРА «Рюрік». – Режим доступу: http://www.rurik.com.ua/documents/research/rurik_b_system_tendency_ukr.pdf.
8. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
9. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

References

1. Sharov O. Dykhotomiia Marksa-Spensera yak prychyna svitovoi finansovoi kryzy [Marx-Spencer as a cause of the global financial crisis]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 2010, no.10, pp. 18-23.
2. Heyets V., Gryschenko A. Vykhid z kryzy [Out of the crisis]. *Ekonomika Ukrainy - Economy of Ukraine*, 2013, no.6, pp.5-19.
3. Pokryshka D. S., Moldovan O. O., Pavliuk A. P., Medvedkina Ye. O., Miedvedkova N. S., Sharov O. M., Us I. V., Horbachova A. O. *Ryzyky postkryzovoho rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy: dzherela, otsinky, instrumenty stabilizatsii. Analitichna dopovid* [The post-crisis risks development of Ukrainian financial sector: sources, evaluation, stabilization tools]. Kyiv, NISD Publ., 2013. 43 p.
4. Korneva V., Kuznichenko I. Stan kapitalizatsii bankivskoi systemy Ukrainy ta otsinka mozhlyvosti pokryttia bankivskykh ryzykiv kapitalom [State of the Ukraine banking system capitalization and assessment of the possibility of coverage the banking risk with a capital]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy - Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 2013, no.10, pp. 43-49.
5. Korneev V. Osoblyvosti diialnosti ta finansovi instrumenty islamskykh bankiv [Islamic banks activities and financial instruments features]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 2008, no.9, pp.14-16 .
6. *Analitichna zapyska. Uroky bankivskoi kryzy 2008-2009 rokiv i shliakhy stratehichnoi transformatsii bankivskoi haluzi Ukrainy* [Policy Brief. The lessons of the banking crisis of 2008-2009 and the ways of strategic transformation of the banking sector of Ukraine]. Available at: <http://www.aub.org.ua/imeges/analizzapaub.doc>. (accessed 01 October 2013).
7. *Analitichnyi ohliad bankivskoi systemy Ukrainy za 2012 rik* [Banking system of Ukraine analytical review for 2012]. Available at: http://www.rurik.com.ua/documents/research/rurik_b_system_tendency_ukr.pdf. (accessed 01 October 2013).
8. *Natsionalnyi bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. Available at: <http://www.bank.gov.ua/> (accessed 01 October 2013).
9. *Biuletten Natsionalnoho banku Ukrainy* [Bulletin of the National Bank of Ukraine]. Available at: <http://www.bank.gov.ua/> (accessed 01 October 2013).

Надійшла 01.10.2013